BLOGI

Suu säkkiä myöten – onko kotitalouksilla taloudessaan liikkumavaraa?

Tänään – Suomen talous

KIRJOITTAJA
Petri Mäki-Fränti
Vanhempi ekonomisti

Kotitaloudet kohtasivat hintojen ja korkojen nousun 2020-luvun alkuvuosina hyvin erilaisista lähtökohdista. Sähkön, ruuan ja muiden välttämättömyyksien hintojen nousu kirpaisi varsinkin pienituloisia, joilla oli jo valmiiksi vaikeuksia saada rahat riittämään edes perustarpeisiin. Euromääräisesti suurimman taakan korkojen noususta vuosina 2022–2023 kantoivat hyvätuloiset, joilla on tyypillisesti vastuullaan suurimmat asuntovelat. Samaan aikaan asuntojen hintojen lasku söi asuntovarallisuutta ja nopea inflaatio talletusten arvoa.

Kuinka helppoa suomalaisille kotitalouksille on sopeutua taloudellisiin takaiskuihin? Ehtiikö kurki kuolla ennen kuin suo sulaa? Karkean käsityksen kotitalouksien taloudellisesta iskunkestävyydestä saa, jos niiden tuloja vertaa johonkin asianmukaisesti valittuun ”köyhyysrajaan”, eli tulotasoon, jonka alapuolelle jäävällä ei ole varaa riittävään kulutukseen siedettävän elintason ylläpitämiseksi.

Yhden määritelmän siedettävälle elintasolle tarjoavat Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisemat ns. *kohtuullisen minimin viitebudjetit*. Ne ovat kansalaisten ja asiantuntijoiden yhteistyössä laatimia laskelmia kuukausittaisista minimituloista, joilla kotitalouden jäsenten arvioidaan vielä tulevan toimeen, voivan ylläpitää terveyttään sekä osallistua yhteiskunnan toimintaan. Mitä reilummalla marginaalilla kotitalouden käteen jäävät tulot ylittävät sille määritellyn minimibudjetin, sitä enemmän sillä on liikkumavaraa sopeutua lisämenoihin tai tulonmenetyksiin.

Suomen Pankin julkaisemassa tuoreessa artikkelissa tarkastellaan suomalaisten kotitalouksien taloudellisen liikkumavaran kehitystä vuosien 2019 ja 2023 välillä. Laskelmien mukaan useimpien kotitalouksien kuukausitulot ylittivät minimibudjetin reilusti vielä vuonna 2023, jolloin inflaation ja korkojen nousun vaikutukset ostovoimaan olivat huipussaan. Jos kotitaloudet laittaa liikkumavaransa suhteen järjestykseen pienimmästä suurimpaan, keskimmäiselläkin oli liikkumavaraa noin tuhat euroa kuukaudessa kotitalouden *kulutusyksikköä* kohti.[1] Varsinkin hyvätuloisilla

1. Kotitalouden ensimmäinen aikuinen edustaa yhtä kulutusyksikköä, muut täysi-ikäiset 0,5:tä kulutusyksikköä kukin, ja jokainen alaikäinen 0,3:a kulutusyksikköä.

liikkumavara jopa kasvoi vertailuvuosien välillä.

Keskivertokotitalouden liikkumavara ei kerro koko totuutta. Heikosti toimeentulevien määräkin kasvoi selvästi hintojen ja korkojen nousun myötä. Vuonna 2019 noin joka kymmenennes kotitalous ei yltänyt viitebudjetin mukaiseen minimielintasoon, mutta vuonna 2023 tällaisia kotitalouksia oli jo joka viides.

”Mikä on riittävästi?” on viime kädessä subjektiivinen kysymys, ja viitebudjetit tarjoavat siihen vain yhden vastauksen. Vaikka tyypillisellä keskituloisella suomalaisella on vielä matkaa köyhyysrajalle, keskituloisellakin voi olla vaikeuksia sovittaa suutaan säkkiä myöten. Suhteellisen suurituloinenkin voi valitella rahojensa riittävän enää hädin tuskin välttämättömyyksiin. Kotitaloudet pääsevät itse arvioimaan rahojensa riittävyyttä esimerkiksi Tilastokeskuksen vuosittaisissa tulo- ja elinolotutkimuksissa. Vuoden 2023 tutkimuksessa noin 3 prosenttia hyvätuloisimman viidenneksen kotitalouksista arvioi, että niillä oli vaikeuksia kattaa normaalit menonsa tuloillaan. Osuus on vielä alhainen verrattuna pienituloisimpaan viidennekseen, jossa samanlaisista ongelmista kertoi noin joka viides vastaaja.

Hyvätuloisenkin iskunkestävyyttä heikentää suuri velkaantuneisuus. Suuren asuntolainan kanssa painiva ei voi sulavasti vaihtaa halvempaan asuntoon, jos asuntomarkkinat ovat jäissä. Tilastokeskuksen kyselyiden mukaan myös yhä useampi keski- ja suurituloinen arvioi vuonna 2023 velkojensa kasvaneen yli selviytymisrajan.

Inflaatio ja korot ovat jo hellittäneet, mutta kotitalouksien tasapaino palautuu hitaammin. Kotitalouksien ostovoimaan ja taseisiin jäi lovi, jota ne ovat kuroneet umpeen. Taantumat ovat opettaneet, että taloudellinen puskuri ei ole luksusta vaan turvavyö. Kotitalouden varovaisuus kuluttamisen suhteen saa kuitenkin kysymään, ovatko turvavyöt jo koko talouden kannalta liian tiukalla?

Avainsanat

korot, hinnat, kulutus, kotitaloudet